

Efter att JO gjort en anmälan till Statens ansvarsnämnd har en rådmann tilldelats en varning

Beslutet i korthet: I anmälningar till JO framförde två ombud klagomål över brister i Värmlands tingsrätts handläggning av två vårdnadsmål. JO:s utredning i ärendet visade att den ansvarige rådmannen hade varit ordförande vid sammanträden för muntliga förberedelser som hölls i de båda målen i juni 2021.

I det första målet framställdes interimistiska yrkanden om umgänge, och enligt JO borde tingsrätten ha tagit ställning till dessa efter den muntliga förberedelsen och i anslutning till det att parterna i juli 2021 hade yttrat sig över socialnämndens s.k. snabbytrande. Så skedde emellertid först i december samma år efter att tingsrättens lagman tagit över handläggningen och inte förrän då expedierades protokollet från den muntliga förberedelsen. Det hade vidare dröjt flera månader innan rådmannen tog ställning till en ansökan om rättshjälp.

I det andra målet avkunnade rådmannen ett interimistiskt beslut om ensam vårdnad vid den muntliga förberedelsen. Det upprättades dock inte något protokoll och parterna fick således inte del av något skriftligt beslut. Av dagboksbladet framgick inte heller att det hade hållits en muntlig förberedelse eller att det hade avkunnats ett interimistiskt beslut. Rådmannen besvarade inte ombudets efterfrågningar av protokollet och såvitt framgick vidtog han inte heller någon åtgärd för att sammanställa och expediera det. Det skedde först nio månader senare då lagmannen hade tagit över ansvaret för målet.

Enligt JO hade rådmannen gjort sådana fel i tjänsten att det fanns anledning för henne att göra en anmälan till Statens ansvarsnämnd för prövning av frågan om rådmannen skulle meddelas en disciplinpåföljd. Efter att ansvarsnämnden beslutat att tilldela rådmannen en varning enligt 14 och 15 §§ lagen om offentlig anställning och beslutet vunnit laga kraft avslutar nu JO sina tillsynsärenden.

Bakgrund

Den 13 oktober 2021 och den 15 februari 2022 tog JO emot klagomål från AA respektive BB angående Värmlands tingsrätts handläggning av två vårdnadsmål.

AA anförde i huvudsak att hon var ombud i ett mål som handlades vid tingsrätten. Den 17 juni 2021 höll tingsrätten muntlig förberedelse i målet. I

samband med det gav hon in en ansökan om rättshjälp. Parterna kunde inte nå någon överenskommelse utan tingsrätten skulle i stället meddela ett interimistiskt beslut. Något sådant beslut hade inte meddelats vid tiden för anmälan till JO och tingsrätten hade inte heller tagit ställning till rättshjälpsansökan. Hon hade även påmint tingsrätten per e-post och telefon men inte fått något beslut.

BB anförde i huvudsak att även hon var ombud i ett mål som handlades vid tingsrätten. Den 8 juni 2021 höll tingsrätten muntlig förberedelse. Vid sammanträdet avkunnade rådmannen CC ett beslut varigenom hennes klient interimistiskt tillerkändes ensam vårdnad om parternas gemensamma barn. CC uppgav även att han skulle besluta om att hämta in en s.k. vårdnadsutredning. Något beslut i den frågan meddelades inte och parterna fick inte heller något skriftligt beslut från den muntliga förberedelsen. Före anmälan till JO hade hon påmint tingsrätten men inte fått någon återkoppling.

JO:s utredning

Inledningsvis hämtade JO in vissa handlingar från tingsrätten. Det framgick att rådmannen CC hade varit ordförande vid de muntliga förberedelserna och ansvarig domare för respektive mål. Därefter uppmanade JO tingsrätten att lämna upplysningar över klagomålen.

Tingsrätten, genom lagmannen DD, yttrade sig. Av yttrandena framgick i huvudsak följande.

Tingsrättens mål i JO:s ärende med dnr 8017-2021

Stämningsansökan kom in till tingsrätten den 1 april 2021 och käranden framställde yrkanden om vårdnad och umgänge. Det skedde även interimistiskt. Den 20 maj 2021 anmälde sig AA som ombud för svaranden och gav samtidigt in en ansökan om rättshjälp. Den 17 juni 2021 höll tingsrätten muntlig förberedelse och den 2 juli 2021 kom det in ett yttrande från socialnämnden som uppgav att umgängesstöd inte kunde tillhandahållas förrän i augusti samma år. Tingsrätten fattade inget beslut i fråga om umgänge och den 21 oktober 2021 förelades socialnämnden att på nytt yttra sig om när nämnden kunde bistå med umgängesstöd. Parterna fick möjlighet att yttra sig över förslaget varpå lagmannen den 29 december 2021 tog över handläggningen och samma dag meddelades ett interimistiskt beslut. Den dagen expedierades även protokollet från den muntliga förberedelsen.

Tingsrätten gjorde bedömningen att ett interimistiskt beslut om umgänge förutsatte att socialtjänsten medverkade med umgängesstöd. Ett beslut dröjde eftersom socialtjänsten inledningsvis inte kunde bistå med sådant stöd. Efter att socialtjänsten i juli 2021 meddelat att umgängesstöd kunde ordnas under senare delen av sommaren och parterna yttrat sig, skulle tingsrätten ha kunnat fatta ett beslut. Beslut i frågan om rättshjälp borde ha fattats i närtid efter det att ansökan inkom den 20 maj 2021. Tingsrätten ansåg att det var beklagligt att besluten om

umgänge och rättshjälp dragit ut på tiden och att AA inte hade fått svar på sina frågor om när beslut skulle komma.

Tingsrätten redovisade följande uppgifter från rådmannen CC:

CC beklagar att prövningen av det interimistiska yrkandet har dragit ut på tiden. Han har berättat att parterna informerades vid sammanträdet om att ett beslut kunde bli beroende av om kommunen kunde bistå med umgängesstöd. Kommunen kunde inte det inledningsvis och därför meddelades inte något interimistiskt beslut i det skedet. Därefter har kommunen meddelat att de kan bidra med umgängesstöd och parterna har fått tillfälle att slutföra sin talan beträffande de interimistiska yrkandena.

CC beklagar även att prövningen av rättshjälpsansökan har tagit så lång tid. Han har berättat att han fattade beslut när han uppmärksammade att det inte gjorts.

AA kommenterade remissvaret.

Målet i JO:s ärende med dnr 1431-2022

Stämningsansökan kom in till tingsrätten den 13 april 2021 och käranden framförde, genom ombudet BB, yrkande om ensam vårdnad av parternas gemensamma barn. Yrkandet framställdes även interimistiskt. Den 8 juni 2021 höll tingsrätten sammanträde för muntlig förberedelse. Vid sammanträdet avkunnade CC ett interimistiskt beslut att käranden skulle ha ensam vårdnad om barnet och meddelade att tingsrätten för närvarande inte avsåg att inhämta en vårdnadsutredning. Något protokoll expedierades inte efter sammanträdet. Det stämmer att BB vid två tillfällen skickade ett e-postmeddelande till tingsrätten och efterfrågade protokollet. Vid det första tillfället besvarade en domstolshandläggare meddelandet och uppgav att det hade vidarebefordrats till den ansvarige domaren. Sammantaget var det fel att inte expediera beslutet till parterna.

Efter att tingsrätten den 10 mars 2022 mottagit JO:s remiss tog lagmannen över handläggningen av målet. Protokoll expedierades därefter och BB fick förskott på ersättning enligt rättshjälpslagen. Ett nytt sammanträde för muntlig förberedelse skulle hållas före sommaren 2022.

Tingsrätten uppgav avslutningsvis att lagmannen hade samtalat med CC efter JO:s remiss och att han hade uppgett att handläggningen hade varit bristfällig.

BB fick möjlighet att yttra sig över remissvaret.

Rättslig reglering m.m.

En rättegång ska genomföras rättvist och inom skälig tid (se 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen). När en domstol handlägger sådana frågor om vårdnad, boende eller umgänge som nu är aktuella ska rättegångsbalkens bestämmelser för tvistemål tillämpas vid handläggningen (se 6 kap. 17 § fjärde stycket föräldrabalken, FB). Det innebär bl.a. att rätten har en skyldighet att driva förberedelsen framåt med inriktning på ett snabbt avgörande (se 42 kap. 6 § tredje stycket rättegångsbalken, RB).

En domstol ska föra register över alla mål och registret ska utvisa tiden då varje mål har kommit in och de åtgärder som har vidtagits i målet (se 6 kap. 1 § RB). Av målregistret eller akten ska även domstolens avgöranden i målet, när de har beslutats och vem eller vilka som svarar för beslutet framgå (se 6 kap. 2 § RB). Domstolen ska föra anteckningar över sammanträden som hålls under förberedelsen. Anteckningarna ska göras i anslutning till sammanträdet. (Se 6 kap. 3 och 4 §§ RB.)

Rättegångsbalkens bestämmelser om registrering av uppgifter och handlingar kompletteras med bestämmelser i förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol. Enligt dessa ska domstolen fortlöpande registrera vilka handlingar som kommer in, vilka åtgärder som utförs i målet och vad som i övrigt förekommer i detta eller i samband med överklagande av ett meddelat avgörande (se 5 §). Vidare framgår att anteckningar från ett sammanträde under förberedelsen ska göras i ett protokoll över sammanträdet, om inte uppgifterna framgår av en dom eller ett särskilt uppsatt beslut som tillkommer i anslutning till sammanträdet eller om uppgifterna antecknas i målregistret eller på någon handling i akten (se 15 §).

I ett mål eller ärende om vårdnad, boende eller umgänge får rätten, om det behövs, besluta om vårdnad, boende eller umgänge för tiden till dess att frågan har avgjorts genom en dom eller ett beslut som har fått laga kraft eller föräldrarna har träffat ett avtal om frågan och avtalet har godkänts av socialnämnden (se 6 kap. 20 § FB). Ett sådant interimistiskt beslut kan vara nödvändigt, t.ex. därför att det finns risk för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp, olovligen förs bort eller annars far illa. Det kan även vara nödvändigt för att kunna lösa andra akuta situationer, exempelvis om det finns ett brådskande behov av att få till stånd ett umgänge mellan barnet och den förälder som barnet inte bor tillsammans med. (Se prop. 2005/06:99 s. 65 f.) Regleringen om domstolens möjlighet att fatta ett interimistiskt beslut i dessa mål bygger alltså på att det kan finnas brådskande behov av att få till den lösning som är förenlig med barnets bästa.

Det finns inte några uttryckliga bestämmelser om tidsfrister när en part framställer en begäran om ett interimistiskt beslut om vårdnad m.m. eller för när rätten ska meddela beslut. Det ligger dock i sakens natur att interimistiska yrkanden ska hanteras med skyndsamhet och att domstolen inte kan dröja med beslutet (se JO 2017/18 s. 82). Som redan har nämnts tillämpas rättegångsbalkens bestämmelser för tvistemål när domstolen handlägger frågor om vårdnad, boende eller umgänge. För interimistiska beslut som fattas i samband med ett sammanträde för muntlig förberedelse tillämpas vanligtvis bestämmelserna om meddelande av domar och slutliga beslut i tvistemål enligt 17 kap. 9 och 12 §§ RB analogt. Detta innebär att sådana interimistiska beslut antingen kan meddelas genom att de avkunnas muntligt eller genom att de vid en viss tidpunkt skriftligt hålls tillgängliga på rättens kansli. (Se JO:s beslut den 2 juli 2010, dnr 2628-2009.)

En dom eller ett beslut i ett mål ska skickas till parterna samma dag som ett avgörande har meddelats. Om avgörandet har avkunnats, ska det i stället skickas senast en vecka efter dagen för avkunnandet. (Se 2 § förordningen [2003:234] om tiden för tillhandahållande av domar och beslut, m.m.)

För varje mål och ärende ska det vid varje tidpunkt finnas en ansvarig domare (15 § första stycket förordningen [1996:381] med tingsrättsinstruktion). Det är den ansvarige domaren som ansvarar för handläggningen av målet och som ska se till att målet eller ärendet drivs framåt på ett sätt som överensstämmer med gällande rätt.

Min anmälan till Statens ansvarsnämnd

I ett beslut den 2 juni 2022 gjorde jag en anmälan till Statens ansvarsnämnd för prövning av disciplinpåföljd för rådmannen CC, som var ansvarig domare för målen fram till den 29 december 2021 respektive mars 2022. I anmälan anfördes i korthet följande.

I målet i JO:s dnr 8017-2021 höll tingsrätten sammanträde för muntlig förberedelse den 17 juni 2021 och det framställdes interimistiska yrkanden om umgänge. I mitt beslut uttalade jag som min mening att tingsrätten borde ha tagit ställning till de interimistiska yrkandena i anslutning till att parterna den 7 respektive 8 juli 2021 hade yttrat sig över socialnämndens s.k. snabbyttrande. Det skedde dock först efter det att tingsrätten tagit del av AA:s anmälan till JO och lagmannen den 29 december 2021 övertagit handläggningen. Samma dag expedierades protokollet från den muntliga förberedelsen. I mitt beslut uttalade jag därefter följande:

De brister i handläggningen som jag uppmärksammat riskerar att medföra negativa konsekvenser för det barn som målet rör och kan leda till att rättegången inte genomförs inom skälig tid. Om det dröjer längre tid från det att domstolen genomfört en muntlig förberedelse till dess att protokollet skrivs är risken dessutom påtaglig att något väsentligt förbises, glöms bort eller värderas på ett felaktigt sätt. Det gäller naturligtvis oavsett om det framställs interimistiska yrkanden. Nya omständigheter kan också ha tillkommit efter den muntliga förberedelsen som innebär att domstolens senare beslut inte avspeglar de verkliga förhållandena vid beslutstillfället. Sammantaget anser jag att CC:s handläggning av målet inte har varit förenlig med gällande rätt.

AA hade lämnat in en ansökan om rättshjälp den 20 maj 2021 och jag bedömde att det inte hade framkommit annat än att det vid den tidpunkten fanns förutsättningar för tingsrätten att ta ställning till den. Den 17 augusti 2021 meddelade AA att tingsrätten kunde avvakta med en prövning. Den 7 september 2021 tog hon på nytt kontakt med tingsrätten och uppgav att hennes huvudman inte hade beviljats rättsskydd och att tingsrätten kunde fatta beslut i frågan. Först den 19 november 2021 beviljade CC rättshjälp och jag noterade att AA vid två tillfällen dessförinnan hade efterfrågat rättens beslut. Enligt min mening är det angeläget att en part så snart som möjligt får veta om rättshjälp beviljas och jag ansåg att CC borde ha tagit ställning till ansökan redan i maj 2021. I

vart fall borde så ha skett i september 2021 efter att AA meddelat att tingsrätten kunde fatta beslut i saken.

I målet i JO:s dnr 1431-2022 höll tingsrätten sammanträde för muntlig förberedelse den 8 juni 2021 och i samband med det avkunnade CC ett interimistiskt beslut om ensam vårdnad. I mitt beslut kunde jag slå fast att det inte upprättades något protokoll från sammanträdet och parterna fick således inte del av ett skriftligt beslut. Av dagboksbladet framgick inte heller att det hade hållits en muntlig förberedelse eller att det avkunnats ett interimistiskt beslut. CC besvarade inte heller BB:s efterfrågningar av protokollet och såvitt framgick vidtog han inte heller någon åtgärd för att sammanställa och expediera det. Det skedde först nio månader senare då lagmannen hade tagit över ansvaret för målet. Jag konstaterade i mitt beslut att den bristfälliga hanteringen medfört att det under nio månader inte hade gått att utläsa att tingsrätten fattat ett interimistiskt beslut om ensam vårdnad. Jag noterade att tingsrätten inte hade meddelat Skatteverket om beslutet och det var tveksamt om det alls hade verkställts. I det sammanhanget påpekade jag även att barnets pappa enligt anmälaren inte deltog vid den muntliga förberedelsen. Det kunde därför ifrågasättas om han överhuvudtaget hade fått del av beslutet och därmed haft möjlighet att överklaga det.

När det gäller mitt beslut om att göra en anmälan till ansvarsnämnden anförde jag följande:

Av rättssäkerhetsskäl ställs generellt höga krav på en korrekt handläggning inom rättsväsendet. Särskilt höga krav ställs på en domstol och därmed den enskilde domaren. Det är en domares skyldighet att på ett rättssäkert och effektivt sätt avgöra de mål som han eller hon ska handlägga och det ska naturligtvis ske inom de tidsramar och på det sätt som lagstiftningen anger.

Det finns enligt min mening anledning att se allvarligt på de upprepade brister i CC:s handläggning som kommit fram i utredningen. Det rör sig om sådana fel i tjänsten att det finns anledning för mig att, med stöd av 6 § tredje stycket lagen (1986:765) med instruktion för Riksdagens ombudsmän, göra en anmälan till Statens ansvarsnämnd för prövning av frågan om CC ska meddelas en disciplinpåföljd.

Handläggningen hos Statens ansvarsnämnd

CC yttrade sig till Statens ansvarsnämnd över min anmälan. Efter att ha hämtat in vissa handlingar från Värmlands tingsrätt, vilket CC:s yttrande hade gett mig anledning till, gav jag in en kompletterande skrivelse till nämnden. När det gäller handläggningen i de båda tvistemålen hänvisade jag till mina överväganden och bedömningar som jag redan hade redovisat i mitt beslut att anmälan CC. Därutöver lämnade jag vissa kommentarer med anledning av de uppgifter som CC framfört till nämnden. I en sammanfattande bedömning anförde jag följande:

Jag har tagit del av den till ansvarsnämnden ingivna kopian av Arbetsmiljöverkets beslut den 13 oktober 2022 angående Värmlands tingsrätt [...] och har inte någon anledning att ifrågasätta att det har funnits brister i arbetsmiljön samt

att arbetsförhållandena har varit betungande vid domstolen. Jag kan dock konstatera att en domare likväl har ett ansvar för handläggningen av de mål han eller hon i enlighet med 15 § förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion är ansvarig för, liksom för att påtala för lagmannen om arbetssituationen blivit sådan att det inte är möjligt att handlägga ett mål och avgöra det inom skälig tid.

CC har påtagit sig ansvar för två indispositiva tvistemål med interimistiska yrkanden och har genomfört muntliga förberedelser i dessa mål samt därvid avkunnat ett interimistiskt beslut. Han har inte skriftligen sammanställt protokollen eller expedierat beslutet inom föreskriven tid och inte heller i övrigt vidtagit nödvändiga åtgärder. Den bristande handläggningen innebär ett tydligt avsteg från de rättsliga krav som gäller för processen och förstås också från parternas berättigade förväntningar på hög kvalitet. Jag har tagit del av de e-postmeddelanden som CC har skickat till lagmannen om sin arbetssituation och utgår från att arbetsläget har diskuterats vid domstolen. Jag noterar att han inte har begärt avlastning för de aktuella målen eller att han påtalat för lagmannen att han behövde hjälp för att kunna prioritera arbetet med dem.

I mitt beslut om att anmäla CC till Statens ansvarsnämnd avstod jag från att uttala mig om valet av disciplinpåföljd eftersom jag ville ta del av hans uppgifter i nämndens ärende innan jag tog ställning i den delen. Jag vidhåller min bedömning att han har åsidosatt sina skyldigheter i anställningen på ett sådant sätt att det föreligger två fall av tjänsteförseelse. Misskötsamheten rör två mål och felet kan inte anses som ringa. Visserligen har CC tidigare meddelats en varning av ansvarsnämnden men det rörde en annan typ av förseelse. Med hänsyn till omständigheterna finner jag för egen del att det är tillräckligt att Statens ansvarsnämnd meddelar CC en varning.

Statens ansvarsnämnd tilldelade rådmannen en varning

Den 23 november 2022 beslutade Statens ansvarsnämnd att tilldela CC en varning enligt 14 och 15 §§ lagen (1994:260) om offentlig anställning. I sin bedömning konstaterade ansvarsnämnden inledningsvis att det av utredningen i ärendet framgick att arbetssituationen vid tingsrätten under den aktuella tidsperioden varit sådan att Arbetsmiljöverket funnit skäl att inleda ett ärende mot tingsrätten och ställa krav på vissa åtgärder. Vidare fann ansvarsnämnden inte anledning att ifrågasätta CC:s uppgifter om att hans arbetssituation hade varit ansträngd. Därefter gjorde nämnden bedömningen att det ansvar som en enskild domare har för handläggningen av mål och ärenden innebär att han eller hon också har en skyldighet att anmäla till närmaste chef om arbetsbelastningen är sådan att handläggningen i det enskilda målet eller ärendet inte kan genomföras på ett rättsenligt och rättssäkert sätt (15 § tingsrättsinstruktionen). Av den e-postkonversation som CC haft med tingsrättens lagman och som CC hade gett in till nämnden framgick det inte enligt nämnden att han skulle ha begärt avlastning från de aktuella tvistemålen. Även med beaktande av vad som konstaterats om den allmänna arbetssituationen hade CC mot denna bakgrund enligt nämnden ett långtgående ansvar för handläggningen i målen. Därefter anförde nämnden följande:

Med denna utgångspunkt konstaterar ansvarsnämnden att de ovan beskrivna uteblivna åtgärderna i [det första tvistemålet], dvs, dels underlåtenheten att fatta och meddela ett interimistiskt beslut om umgänge trots att förutsättningar för detta förelagat under relativt lång tid, dels underlåtenheten att under relativt lång tid och trots ett flertal påstötningar från ombudet pröva en begäran om rättshjälp, står i strid med den ovan redovisade reglering som gäller för handläggningen.

Något stöd för CC:s uppfattning att skyldigheten att fatta beslut skulle ha bortfallit med hänsyn till socialnämndens besked om förutsättningarna att tillhandahålla umgängesstöd finns enligt ansvarsnämndens mening inte. Ansvarsnämnden konstaterar vidare att besluten har varit av stor betydelse för enskild part, dels i materiellt hänseende, dels i fråga om de ekonomiska möjligheterna att föra processen i tingsrätten.

När det gäller handläggningen i [det andra tvistemålet] råder ingen tvekan om att underlåtenheten att i skrift dokumentera och översända ett interimistiskt beslut om ensam vårdnad som avkunnats vid ett sammanträde står i strid med reglerna om protokollföring och tillhandahållande av beslut. Som JO har påpekat är det dessutom oklart om det avkunnade beslutet, till följd av underlåtenheten, alls har kommit att verkställas. Även i detta mål har saken varit av stor betydelse för enskild part. Det kan därutöver konstateras att den uteblivna dokumentationen har medfört att handläggningen blivit svår att följa och granska i efterhand.

CC:s handläggning i nu redovisade delar är alltså i objektiv mening sådan att den innebär ett åsidosättande av skyldigheterna i anställningen som utgör tjänsteförseelse. Även med beaktande av vad som framkommit om arbets-situationen måste CC:s handlande anses ha varit oaktsamt. Med hänsyn till målets karaktär, att det är fråga om upprepade fel, och den betydelse som de aktuella frågorna har haft för enskilda parter, kan tjänsteförseelsen inte bedömas som ringa. CC ska därför tilldelas en disciplinpåföljd.

Statens ansvarsnämnd tilldelade CC en varning genom ett beslut [under 2021] [...]. Den disciplinpåföljden avsåg emellertid tjänsteförseelser av ett helt annat slag. Med hänsyn till detta och till omständigheterna i det nu aktuella ärendet delar ansvarsnämnden JO:s uppfattning att disciplinpåföljden även i det nu aktuella ärendet kan stanna vid en varning.

JO:s ärenden avslutas

Statens ansvarsnämnds har prövat disciplinfrågan och nämndens beslut har vunnit laga kraft. Mot denna bakgrund och eftersom utredningen inte ger anledning till några ytterligare uttalanden från min sida avslutar jag ärendet.